

אלימות כלפי נשים במגזר הבדואי

מאז 2005 פועל בישראל מרכז למניעת אלימות במשפחה ולטיפול בנפגעה. הקמתו של המרכז מעידה על תופעה של אלימות במשפחה הבדואית ועל כך שנים בדואיות משתמשות במרכז זה.

אחד הגורמים העיקריים לאלימות נגד נשים בדוויות בנגב היא הפוליגמיה - ריבוי נשים - כ-30% מהנשים בדוויות חיות בנישואים פוליגאמיים.

במשך שנות קיומה של המדינה השתלבו הבדואים בחיים הכלכליים והאזרחיים בארץ, מבלי לאבד את זהותם, דבר שהביא עימו מפגש עם מציאות וערכים שונים. הגבר הבדואי הוא זה שנפגש עם מציאות זו ונחשף אליה ומשמש בעצם כסוכן שינוי בחברה. האישה, לעומת זאת, קשורה למרחב הביתי וליחידה המשפחתית, והחשיפה לשינויים חלים עליה רק דרך חשיפתו של הגבר, והשינויים בחייה תלויים באביה או בעלה.

אחת הדילמות המשמעותיות ביותר היא מתן הרשות להשכלת הבנות. מצד אחד ההשכלה מגדירה מחדש את תפקידה של האישה בחברה, היא עלולה לבחור בדרכים חדשות ולקחת על עצמה תפקידים פעילים יותר במסגרת המשפחתית והחברתית, אך מצד שני יש חשש גדול משינויים אלו הדורשים ויתורים רבים מצד הגבר הבדואי.

דוח חדש משנת 2006 של התאחדות הנשים הערביות בנגב, שיצא לאור בתחילת השנה החדשה, דן באלימות נגד נשים ערביות בנגב ומנתח את התופעה מהיבטים שונים. הדוח, שמצייר תמונת מצב עגומה של מצב הנשים, נערך ונכתב בידי סארה אל-בדור, חברת ההתאחדות ורכזת פרויקט העצמת נשים בארגון שתי"ל.

בשנה האחרונה נרצחו 12 נשים ערביות על הרקע המכונה "חילול כבוד המשפחה". לדברי אל-בדור, "אין לנתק את האלימות נגד האישה הבדואית מההקשר הכללי של מצב הבדואים החיים בנגב, פוליטית וכלכלית, מאחר שהאלימות היא תוצאה טבעית של נסיבות חייה של החברה. מחקרי שטח מעידים על הסלמה והתרחבות של תופעת האלימות בכלל, ונגד האישה הבדווית בפרט".

הסיבה העיקרית לגילויי האלימות נגד נשים בקרב החברה הבדווית היא אורח החיים הפטריארכאלי והמסורתי שלה. "הסכנה טמונה בעובדה שלעיתים קרובות הנשים עצמן אינן מודעות לכך שנגקטת נגדן אלימות, והן מתייחסות אליה כאל עניין טבעי וכחלק בלתי נמנע מגורלן", טוען הדוח. "יתרה מכך, הגבר האלים נתפש לא פעם כמי שניחן בתכונות גבריות נחשקות".

סיבה שנייה, אומרת אל-בדור, קשורה במצבם ובמעמדם של הערבים הבדווים בחברה הישראלית. אל-בדור מציינת כי באזורים מוכי עוני ואבטלה האלימות חריפה יותר. סיבה נוספת לריבוי מקרי האלימות היא רמת ההשכלה הנמוכה בקרב הנשים הבדוויות וחוסר המודעות שלהן לזכויותיהן. "הנערות הבדוויות נחשפות ללימודים ברמה ירודה ורבות מהן אף אנאלפביתיות", כותבת אל-בדור. "הקשר בין חינוך והשכלה ובין אלימות נגד נשים ידוע".

יחד עם זאת, יש בדוח גם נתונים אחרים. לפי הדוח, 78 מ-100 נשים שהשכלתן תיכונית ומעלה נחשפו למעשי אלימות, 39 ממאה נשים שזכו להשכלה חלקית סובלות מאלימות, ואילו רק 23 ממאה נשים אנאלפביתיות הן קורבן לאלימות. אל-בדור מסבירה זאת בעובדה כי נשים בדוויות צעירות עם השכלה תיכונית ומעלה נחשפות לעולם אחר מאשר בחברה הבדווית, ולגברים קשה לקבל זאת. קונפליקט זה מחולל התנגשות אלימה בין המסורת לערכים החדשים שהצעירה הבדווית נחשפת אליהם ומאמצת אותם.

לפי הדוח, אחד הגורמים העיקריים להתרחבות תופעת האלימות בחברה הבדווית הוא נישואים בגיל צעיר ופוליגמיה. מספר הנשים שהעידו כי חוו אלימות מצד בני זוגן במשפחות פוליגמיות גדול כמעט פי 1.5 משיעורן בקרב משפחות מונוגמיות. תופעת הפוליגמיה, המושרשת עמוק בחברה הבדווית, זוכה להתעלמות מצד רשויות החוק בישראל.

לדברי אל-בדור, "ממחקר שנערך ב-2003 עולה כי 70% מהשוטרים המועסקים בתחום אלימות במשפחה תופשים את תפקידם כמתווכים בין בני-הזוג ואת עצמם כאחראים לסדר הציבורי בלבד, ולא על מה שמתרחש בבתיים פנימה. כתוצאה מכך שיעור המעצרים במקרים של אלימות בתוך המשפחה נמוך משיעור המעצרים במקרים של אלימות מחוץ לבתים. צוותי המשטרה המוכשרים אינם כוללים ולו שוטר אחד ערבי".

בנגב אין אף חוקרת ערבייה, ותשאול הנשים נעשה על-ידי שוטרים גברים, דבר המהווה מכשול בפני המתלוננות, במיוחד במקרים של תקיפות מיניות, בשל המבוכה הכרוכה בדבר". נכון להיום, בנגב פועל מרכז אחד בלבד התומך בנשים הערביות, והוא אל-וואחה.

נוסף לתפקודה הלקוי של המשטרה, "נשים בדוויות רבות אינן מודעות כלל לחוק למניעת אלימות בתוך המשפחה ולחשיבותו, כמו גם למסגרות הסיוע השונות העומדות לרשותן, מאחר שהן מתגוררות הרחק ממרכזי הייעוץ והטיפול. גם אלה המודעות לכך מתקשות להתמודד עם הביורוקרטיה הכרוכה בתהליך, ורובן נאלצות להתמודד עם קשיים הנובעים מאי-ידיעת השפה העברית ומהעדר ייצוג משפטי".

עוד עולה ממחקרה של אל-בדור כי בכפרים הלא מוכרים רמת האלימות נגד נשים גבוהה מזו שביישובים מוכרים, "כיוון שבאחרונים יש, באופן יחסי, שירותים ציבוריים המשפרים את תנאי המחיה, המשפיעים על צמצום תופעת האלימות".

הדוח אינו מסתפק בנתונים סטטיסטיים, ומייחד פרק שלם לדרכים לשיפור המצב הנחקר. לדברי אל-בדור, יש לנקוט כמה צעדים כדי לשפר את מעמדה של האשה הבדווית בנגב. "כדי לשים קץ לאלימות נגד האשה הבדווית יש לטפל בתופעה מכל צדדיה, הן במישור הממשלתי והן במישור הציבורי, ואנו ממליצים על כמה דברים. קודם כל העלאת המודעות בקרב הנשים הבדוויות באשר לאלימות, נוסף להעלאת המודעות בקרב שני המינים כבר בגיל צעיר". אל-בדור אף קוראת לנשים להעמיק את מעורבותן בשוק העבודה וכך להתעצם כלכלית. לממשלה קוראת אל-בדור להקצות תקציבים לפעולות רווחה יעילות יותר, שישפרו את המצב החברתי וכפועל יוצא מכך יקטינו את מידת האלימות. הדוח אף קורא ליישם את החוקים להגנה על האישה מפני אלימות על-ידי הרשות המבצעת ובראשה המשטרה, וכן להקים מקלטים ייחודיים לנשים בדוויות מוכות, כמו גם קווי חירום לתמיכה בנשים מוכות שיהלמו את המנהגים הבדוויים בנגב. לשם כך, אומרת אל-בדור, יש להכשיר צוותים מיוחדים שיטפלו בנושא.

ליקטה וערכה נטע פילוסוף

מקורות מידע:

- נתונים על אלימות במשפחה פריסה ג"ג מתוך מרכז המחקר והמידע בכנסת 2006
- הדוח, שפירסמה התאחדות הנשים הערביות בנגב, מאת: ראמי מנסור, 09.01.2006 "מחסום" <http://www.mahsom.com/article.php?id=2191>
 - אתר שתי"ל סארה אל-בדור

עמותות וארגונים הפועלים לרווחת האישה הבדואית:

עמותת שטיל "שתיל" באר שבע

רח' מורדי הגטאות 104

כתובת למכתבים: ת.ד. 5045 באר שבע, 84150

טלפון: 08-6282008

פקס: 08-6274836

שעות המשרד: א - ה 8:00 - 16:00

דואר אלקטרוני: beer-7@shatil.nif.org.il

מיסאא אבו-הלהיג'א - רכזת רשת השותפות היהודית-ערבית בישראל

maysaa@coexnet.org.il

052-4589062

עמותת אלואחה בנגב

טלפון: 08-6688362/659

פקס: 08-6655282

דוא"ל: slmano@bezeqint.net